УДК 336:658:330

С. В. Ушеренко
кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна
Usherenko_Svitlana@ukr.net

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРІОРИТЕТИ АКТИВІЗАЦІЇ

Анотація. У статті узагальнено результати дослідження теоретичних і прикладних аспектів інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. Проаналізовано сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності українських суб'єктів господарювання. Визначено пріоритетні напрями активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в умовах ускладнення фінансово-економічної ситуації в Україні.
Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційна діяльність, інноваційно-інвестиційна політика, інноваційний продукт.

С. В. Ушеренко
кандидат экономических наук, доцент, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Украина

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРИОРИТЕТЫ АКТИВИЗАЦИИ

Аннотация. В статье обобщены результаты исследования теоретических и прикладных аспектов инновационно-инвестиционной деятельности предприятий. Проанализировано современное состояние инновационно-инвестиционной деятельности украинских субъектов хозяйствования. Определены приоритетные направления активизации инновационно-инвестиционной деятельности предприятий в условиях усложнения финансово-экономической ситуации в Украине.
Ключевые слова: инновации, инновационно-инвестиционная деятельность, инновационно-инвестиционная политика, инновационный продукт.

Svitlana Usherenko
PhD (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine
54/1 Peremohy Ave, Kyiv, 03680, Ukraine

INNOVATION-INVESTMENT ACTIVITY OF UKRAINIAN ENTERPRISES: PRESENT STATE AND PRIORITIES OF ACTUATION

Abstract. *Introduction.* An impact of Ukraine's enterprises innovative and investment activity on their solvency renewal has been revealed and financial sources necessary for the implementation of innovative production have been defined. *Purpose.* To substantiate basic approaches to the process of innovative and investment activity intensification at the Ukraine's enterprises under the adverse conditions of financial and economic situation. *Results.* We testify to the fact that the innovative and investment climate at the enterprises in Ukraine is not favorable and the consequences for such results are insufficient governmental activity in the sphere and scarce financial resources of the enterprises. Therefore, prior objectives necessary for intensification of investment and innovative activity in Ukraine are the state regulatory policy tools improvement and a principally new system of economic performance which is directly connected with the production of innovative products. *Conclusion.* Intensification of innovative and investment activity demands:
- solution of the issue of financial support necessary for research and development in national high technological sectors at the expense of united sources: their own resources, governmental support, borrowings, foreign investments and reserves;
- improved mechanism of state regulations for innovative and investment development achieved by simplified procedure of state registration of innovative projects and limited state control over innovative activity;
- introduction the mechanisms of the state and private economic entities partnership in the sphere of innovative activity;
- formation the system of institutions and mechanisms, able to facilitate the performance of foreign investors in Ukraine;
- development innovative infrastructure for the provision of organizational, legal and financial support for innovative activity;
- development innovative programs for modernization and strategic partners search for that purpose;
- development the mechanisms necessary for management of the risks inherent in the sphere of innovative and investment activity, compensatory tools and reserves defining.
Keywords: innovations; innovative-investment activity; innovative-investment policy; innovative product.
JEL Classification: F21, F41, F63, G17, G30

Постановка проблеми. В умовах ускладнення фінансово-економічної кон'юнктури кожне підприємство як учасник ринку перебуває під потенційною загрозою зниження прибутковості, неплатоспроможності, унаслідок чого його може очікувати банкрутство. У зв'язку з тим актуалізується питання вироблення стратегії і тактики ефективного фінансового менеджменту підприємства, важливою складовою якого є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед, слід відмітити наявність у наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених ґрунтовних розробок інвестиційної складової діяльності підприємства. У фундаментальних працях відомих зарубіжних економістів, таких як Г. Александер (Alexander G.), П. Ф. Друкер (Drucker P. F.), Дж. К. Ван Хорн (Van Horne James C.), Д. Норткотт (Northcott D.), У. Шарп (Sharpe W.), знайшли відображення теоретичні проблеми формування системи ефективного управління інвестиціями. Теоретико-прикладні аспекти інноваційно-інвестиційної діяльності українських підприємств розкрито в публікаціях таких представників вітчизняної науки, як В. М. Бережний, М. І. Денисенко, І. М. Грищенко, А. І. Гречан, Л. І. Михайлова, А. В. Савчук, Д. М. Черваньов, Н. І. Чухрай та ін.

Водночас, на нашу думку, потребують подальшого дослідження окремі питання, пов'язані з аналізом сучасних проблем інноваційно-інвестиційної діяльності українських підприємств, виявленням її впливу на практичне відновлення платоспроможності підприємств, визначенням фінансових джерел упровадження інноваційного продукту й удосконаленням менеджменту підприємств в інноваційній сфері.

Метою статті є обґрунтування основних напрямів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств в умовах ускладнення фінансово-економічної кон'юнктури.

Основні результати дослідження. Інноваційно-інвестиційна діяльність передбачає вкладання коштів у створення або вдосконалення нових конкурентоспроможних технологій, продуктів чи послуг, пошук організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного характеру для покращення структури та якості виробничої і соціальної сфер. За умови потенційної економії витрат така комплексна діяльність стає одним із ключових факторів ефективного розвитку національних економік постіндустріального типу. Інвестування коштів в інноваційні програми і проекти в Україні має забезпечити створення інноваційних продуктів, які є результатом науково-дослідних або дослідно-конструкторських розробок, у вигляді якісно нових технологічних процесів, виробничого обладнання, знань, елементів інфраструктури тощо. Без такого роду продуктів неможливо забезпечити стійке економічне зростання в системі глобалізованої економіки.

Інвестування – це достатньо динамічний процес, що чутливо реагує як на розвиток світового технологічного середовища та інноваційний характер капіталу, так і на зміни обсягів капітальних інвестицій, тенденція до зменшення яких виявилася в Україні у 2009–2010 роках: обсяг капітальних інвестицій скоротився від 192,9 млрд. грн. до 189 млрд. грн. У 2011 році він зріс майже до 260 млрд. грн., однак у 2012 році зростання було незначним – до 263,7 млрд. грн. [1]

Низький рівень інвестиційного забезпечення зумовлює низьку інноваційну активність українських підприємств. За даними Державної служби статистики України, можна зробити висновок про помірну інноваційно-інвестиційну активність вітчизняних підприємств у період 2000-2012 рр., оскільки питома вага промислових підприємств, що впроваджують інновації, не перевищила 18,0% (табл.).

При цьому у витратах на інновації переважають витрати на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, а не на дослідження і розробки.

Низький рівень інноваційної діяльності та її інвестування в Україні є наслідком накопичення сукупності проблем, серед яких: недостатній обсяг заощаджень населення, коштів суб'єктів господарювання і держави для здійснення інвестицій з метою реалізації інвестиційних та інноваційних проектів; невизначеність правового інструменту залучення недержавних інвестицій, у тому числі механізму забезпечення розвитку державно-приватного партнерства; низькі темпи впровадження високих технологій; висока енергоємність внутрішнього валового продукту; зношеність основних фондів; недосконалість законодавства щодо розвитку інноваційної діяльності; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; недостатня кількість вітчизняних інноваційних підприємств і виробників високотехнологічної продукції, що беруть участь у міжнародному обміні технологіями.

Відзначимо, що суттєвими чинниками, які перешкоджають упровадженню інноваційних проектів українськими підприємствами, є їхня висока вартість за обмеженості фінансових ресурсів.

Важлива умова інноваційного розвитку – його належне фінансування. Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що інвестиційна діяльність здійснюється на основі: інвестування, здійснюваного громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими та релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; державного інвестування, здійснюваного органами державної влади й органами влади Автономної Республіки Крим за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; інвестування, здійснюваного органами місцевого самоврядування; іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами й державами; спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами України, іноземних держав [3].

Власні кошти інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування) у поєднанні з банківськими кредитами не завжди є достатніми для забезпечення інноваційного розвитку окремих підприємств, а відтак і економіки у цілому. Зростає значущість пошуку додаткових джерел інноваційно-інвестиційних ресурсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Зазначимо, що в умовах ринкової економіки інституціональними інвесторами виступають також страхові компанії, використовуючи власні кошти й кошти страхових резервів. Обсяг сформованих страхових резервів завжди повинен відповідати обсягу зобов'язань. Відповідно до українського законодавства власні кошти страховика можуть бути вкладені в діяльність підприємств будь-якого виду і в будь-якій формі, тоді як інвестування страхових резервів жорстко регламентоване. За рахунок коштів страхових резервів страхові компанії можуть здійснювати капітальні та фінансові інвестиції.

В умовах певного технологічного відставання реального сектору фактором прискорення його розвитку є прямі іноземні інвестиції. Однак обсяг прямого іноземного інвестування в економіку України є незадовільним. За даними Державної служби статистики, чисте надходження прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку за перше півріччя 2013 року становило $224 млн. У 2012 році цей показник сягав $2,369 млрд., тобто був у понад 10 разів більшим. Прямі іноземні інвестиції в Україну в першій половині 2013 року дорівнювали $2,614 млрд., однак відтік становив $2,186 млрд., до яких додалися ще $204 млн. втрат від зміни вартості капіталу [4]. Головними інвесторами капіталу в економіку України нині виступають Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Росія, Австрія.

Таблиця

Інноваційно-інвестиційна активність промислових підприємств у 2000-2012 рр.

Рік	Інноваційно-активні промислові підприємства, %	Витрати на інновації, млн. грн.		
		Загальна сума витрат	У тому числі за напрямами	
			Витрати на дослідження і розробки	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення
2000	18,0	1 760,1	266,2	1 074,5
2001	16,5	1 979,4	171,4	1 249,4
2002	18,0	3 018,3	270,1	1 865,6
2003	15,1	3 059,8	312,9	1 873,7
2004	13,7	4 534,6	445,3	2 717,5
2005	11,9	5 751,6	612,3	3 149,6
2006	11,2	6 160,0	992,9	3 489,2
2007	14,2	10 850,9	986,5	7 471,1
2008	13,0	11 994,2	1 243,6	7 664,8
2009	12,8	7 949,9	846,7	4 974,7
2010	13,8	8 045,5	996,4	5 051,7
2011	16,2	14 333,9	1 079,9	10 489,1
2012	17,4	11 480,6	1 196,3	8 051,8

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [2]

Особливо актуальним є залучення іноземних інвестицій для технологічно відсталих та енергоємних підприємств. При цьому слід зважати на сукупність проблем, пов'язаних із диспропорційністю розподілу інвестиційних ресурсів в Україні за видами діяльності й низьку ефективність використання цих ресурсів.

Недоліки державної політики у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності, недостатня фінансова підтримка процесу впровадження українськими підприємствами результатів діяльності у науково-технічній та інноваційній сферах, що спостерігалося протягом усіх років ринково-трансформаційного процесу, призвели до того, що Україна перетворилася у країну-експортера сировини і продукції з незначною часткою доданої вартості.

Необхідною умовою інноваційно-інвестиційного розвитку української економіки є, зокрема, формування та ефективне функціонування механізму його державного регулювання для забезпечення достатнього фінансового забезпечення досліджень і розробок у високотехнологічних секторах вітчизняної економіки. Урядом схвалено Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, яка формує засади переходу до інноваційної моделі розвитку економіки до 2015 року і передбачає надання державної підтримки в реалізації інвестиційних та інноваційних проектів у базових галузях промисловості. Завданнями Програми визначено створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку базових галузей економіки та інноваційної інфраструктури, підвищення ефективності механізму надання державної підтримки, збільшення обсягу інвестицій, кредитування економіки, державних капітальних вкладень і їх концентрації на модернізації виробництва, упровадження високих технологій [5].

Серед середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012–2016 роки виділено: освоєння нових технологій транспортування енергії, упровадження енергоефективних, ресурсозбережувальних технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки; освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; технологічне оновлення і розвиток агропромислового комплексу; упровадження нових технологій та обладнання для високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики; широке застосування технологій більш чистого виробництва й охорони навколишнього природного середовища; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [6].

Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності має відбуватися у формі часткової участі держави у фінансуванні пріоритетних проектів у вигляді прямого надання державних коштів і гарантій із повернення кредитів комерційним банкам [7, с. 18].

З метою удосконалення інституційної складової інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні внесено зміни до Закону України «Про інвестиційну діяльність», якими передбачено: ведення державного реєстру інвестиційних проектів; здійснення експертної оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів/проектних (інвестиційних) пропозицій; основні принципи надання державної підтримки; здійснення моніторингу й аналізу ефективності використання державної підтримки інвестиційної діяльності.

Оптимізація механізмів державної регуляторної політики через зменшення втручання держави в господарську діяльність, спрощення та вдосконалення існуючих процедур регулювання (зокрема, скорочення ліцензованих видів діяльності, зменшення кількості контролюючих органів, визначення вичерпного переліку документів дозвільного характеру) сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в Україні у цілому.

Водночас, створення системи інституцій і механізмів, що полегшують діяльність іноземних інвесторів в Україні, покращить інвестиційну привабливість української економіки у світі та в перспективі через зростання обсягів прямого іноземного інвестування дозволить забезпечити інноваційний розвиток реального сектору країни.

На макроекономічному рівні до важливих механізмів сприяння інноваційній діяльності слід віднести її подальшу дерегуляцію (спрощення процедури державної реєстрації інноваційних проектів, обмеження державного контролю інноваційної діяльності) і впровадження механізмів державно-приватного партнерства у сфері інноваційної діяльності.

Не менш вагомим напрямом активізації інноваційно-інвестиційної діяльності є розвиток інноваційної інфраструктури, тобто тих підприємств, організацій, установ, об`єднань та асоціацій, що надають різноманітні послуги – консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, освітні, тренінгові, юридичні, – забезпечуючи тим самим організаційну, правову й економічну підтримку інноваційної діяльності.

Визнання пріоритетності інноваційно-інвестиційного розвитку на рівні окремих суб'єктів господарювання, усвідомлення його переваг і можливостей для забезпечення прибутковості діяльності означає перехід до принципово нової системи організації фінансово-господарської діяльності.

Ми поділяємо позицію щодо необхідності розробки кожним підприємством стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку як вихідної умови для залучення інвестицій в інновації. Характерними ознаками цієї стратегії мають бути комплексність, цільова спрямованість, безперервність, довгостроковість [8, с. 48]. Але при цьому слід брати до уваги доволі низький рівень пристосування стратегічного планування до мінливості внутрішнього і зовнішнього оточення, що унеможливлює зниження рівня ризикованості та зумовлює доцільність адаптивного планування інноваційної діяльності [9, с. 172].

З позицій системного підходу впровадження інноваційно-інвестиційної діяльності на підприємстві передбачає:

- визнання безперервності інноваційних процесів як стратегічного пріоритету;
- приведення організаційної структури управління підприємства у відповідність до вимог, що зумовлені особливостями і потребами інноваційно-інвестиційної діяльності (лінійно-функціональна та матрична організаційні структури мають очевидні переваги порівняно з лінійною);
- розробку програм інноваційного переозброєння із визначенням джерел фінансового забезпечення (комбінація власних джерел, державної фінансової підтримки, кредитних ресурсів) та їх структури;
- пошук стратегічних партнерів (потенційні інвестори, виконавці науково-технічних робіт, споживачі інноваційного продукту);
- формування комплексу заходів підвищення технічного рівня;
- створення механізмів управління особливими ризиками у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності, зокрема визначення компенсаторних інструментів і резервів.

Висновок. За результатами здійсненого дослідження можна зробити висновок про низький рівень інноваційно-інвестиційної активності українських підприємств, що зумовлено як недоліками державної політики у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності, так і недостатніми фінансовими можливостями суб'єктів господарювання.

Пріоритетними напрямами активізації інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств мають стати вдосконалення механізмів державної регуляторної політики у цій сфері, а також перехід суб'єктів господарювання до принципово нової системи організації фінансово-господарської діяльності, безпосередньо пов'язаної із виробництвом інноваційного продукту.

Література

1. Капітальні інвестиції за 2012 р. : Експрес-випуск Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/
2. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII (в редакції Закону від 09.11.2013, підстава 639-18) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua
4. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua
5. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua
6. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012–2016 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2012 № 397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua
7. Левчук Н. І. Формування та використання інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку промислових підприємств / Н. І. Левчук // Проблеми науки. – 2011. – № 5. – С. 15–19.
8. Язлюк Б. Економічний зміст інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств та напрями її трансформації / Борис Язлюк // Наука молода : Зб. наук. праць молодих вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – Вип. 6. – С. 47–51.
9. Захарчин Г. М. Планування інноваційної діяльності: альтернативи і етапи / Г. М. Захарчин, Ю. А. Андрійчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 5(31). – С. 169–175.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2014

References

1. The State Statistics Committee of Ukraine (2012). *Capital investment for 2012* (Express-edition of the State Statistics Service of Ukraine). Retrieved from http://ukrstat.gov.ua (in Ukr.).
2. The State Statistics Committee of Ukraine *(Official website).* Retrieved from http://ukrstat.gov.ua (in Ukr.).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (1991). *On Investment Activity* (Law of Ukraine). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua (in Ukr.).
4. The State Statistics Committee of Ukraine *(Official website).* Retrieved from http://ukrstat.gov.ua (in Ukr.).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011). The investment and innovation development program in Ukraine *(Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine).* Retrieved from http://www.kmu.gov.ua (in Ukr.).
6. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2012). Some issues of determining medium term priority directions of innovation activity sartorial *(Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine).* Retrieved from http://www.kmu.gov.ua (in Ukr.).
7. Levchuk, N. I. (2011). Forming and using of investment resource of innovation development of industrial enterprises. *Problemy nauky (Problems of Science), 5,* 15-19 (in Ukr.).
8. Yazlyuk, B. (2010). Economic substance of investment and innovation activity of enterprises and directions of its transformation. *Nauka moloda (Young Science), 6,* 47-51 (in Ukr.).
9. Zakharchin, G. M., & Andriychuk, Y. A. (2012). Planning of innovation activity: alternatives and stages. *Aktualni problemy ekonomiki (Actual Problems of Economics), 5*(31), 169-175 (in Ukr.).

Received 26.05.2014

Dear Colleagues!

We would like to inform you that Ukrainian Research Journal Economic Annals-XXI has been included into one of the world most influential database **Scopus (The Netherlands).**

Economic Annals-XXI in Title List Scopus:
http://www.elsevier.com/online-tools/scopus/content-overview#
The profile page:
http://www.scopus.com/source/sourceInfo.url?sourceId=21100258815&origin=resultslist

At the moment, Economic Annals-XXI is represented in seven leading international indexation bases:
1) Scopus, The Netherlands
2) EBSCOhost, The USA
3) Index Copernicus, Poland
4) Ulrich's Periodicals Directory, Great Britain, The USA
5) Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.), Germany
6) InfoBase Index, India
7) Russian Index of Science Citation (RISC), Russia

Now you have an opportunity to publish your articles in the Ukrainian journal recognized by the world community!

Information for authors! Taking into account high standards of international indexation bases and growing amount of articles applied for publication in Economic Annals-XXI, the priority will be given to articles that have high academic level, include substantiated author's proposals,
are prepared in English and fully meet the requirements for publications placed at our website:
http://soskin.info/en/material/1/authors-information.html

With deep respect,
Dr. Antonina Matviychuk,
Executive Director of Institute of Society Transformation (Ukraine),
Editor-in-Chief of Economic Annals-XXI
antonina_matviychuk@i.ua

Subscribe THE ECONOMIC ANNALS-XXI for 2015!

Both paper and electronic versions are available.
Dont hesitate contacting us!